

Fristående skolors mottagande och urval av elever till förskoleklass och grundskola

En tematisk tillsyn

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	4
Vad säger lagstiftningen?	4
Vad har Skolinspektionen genomfört en tillsyn av?.....	4
Viktigaste iakttagelserna	5
Inledning	7
Bakgrund	7
Den rättsliga regleringen	10
Syfte och frågeställningar	13
Tillsynens genomförande	13
Begreppsförklaring	14
Detta visar tillsynen	15
Mottagande av elever	15
Urval av elever	18
Andra iakttagelser	21
Avslutande diskussion	23
Tydlighet i principerna för urval är centralt för att möta öppenhetskravet	23
Färdighetsprov ställer ytterligare krav på tydlighet och transparens	24
Information som inte behövs bör inte begäras in.....	25
Huvudmännen behöver säkerställa att arbetet med mottagande och urval möter lagkraven.....	26
Referenser	27
Bilagor	29
Bilaga 1: Tillsynens frågeställningar och bedömningspunkter	29
Bilaga 2: Urval och genomförande.....	30
Bilaga 3: Skolenheter i urvalet.....	32

Förord

Skolinspektionen har i uppdrag att genomföra tillsyn och granska kvaliteten i sådan utbildning och pedagogisk verksamhet som står under myndighetens tillsyn. De tematiska tillsynerna innebär en detaljerad och systematisk utredning av ett avgränsat område i förhållande till lagstiftning, nationella mål och riktlinjer. Utgångspunkten är alla barns och elevers lika rätt till en god utbildning i en trygg miljö.

I den här tematiska tillsynen har Skolinspektionen bedömt fristående skolors arbete med att ta emot elever i förskoleklass och grundskola. Syftet med tillsynen har varit att bedöma att detta sker på ett sätt som är förenligt med skolförfattningarnas krav på öppenhet. Skolinspektionens bedömningar redovisas dels i form av enskilda beslut till de utvalda skolorna och skolhuvudmännen och dels i denna övergripande och sammanfattande rapport. Genom beskrivningar av viktiga iakttagelser och gällande regler inom tillsynsområdet avser rapporten att ge ett utvecklingsstöd även för skolor och huvudmän som inte har ingått i tillsynen.

Rapporten redovisar resultatet av Skolinspektionens tillsyn. Bedömningarna och slutsatserna gäller de 30 skolor som har ingått i tillsynen och avser därmed inte att ge en nationell bild av förhållandena. Vilka skolor som har ingått i tillsynen framgår i bilaga 3.

Michael Hjalmarsson har varit projektledare för den tematiska tillsynen och Tilda Lindell har varit rapportskribent.

Helén Ängmo
Generaldirektör
Skolinspektionen

Sammanfattning

Av skollagen framgår det att varje fristående förskoleklass och grundskola ska vara öppen för elever som har rätt till utbildning i dessa skolformer. Viktiga förutsättningar för att uppfylla detta krav på öppenhet är att alla vårdnadshavare och elever ges likvärdiga möjligheter att välja skola och att alla elever har likvärdiga möjligheter att tas emot på den skola de har valt. Enskilda huvudmän har samtidigt möjlighet att begränsa mottagandet till en fristående skola till vissa elevgrupper och göra ett urval om det finns fler sökande än platser. Detta kräver att det är tydligt, transparent och förutsägbart vad som gäller för att kunna få en plats vid en fristående skola, och att urval sker utifrån sakliga och objektiva urvalsgrunder.

I dagsläget är kunskapen begränsad om hur fristående skolors mottagande och urval av elever går till. Samtidigt finns det uppgifter från media och Skolinspektionens tillsynsverksamhet som visar att mottagande och urval av elever till fristående skolor riskerar att inte alltid ske på ett korrekt sätt. Det är mot denna bakgrund som Skolinspektionen har genomfört denna tematiska tillsyn.

Vad säger lagstiftningen?

En fristående förskoleklass eller grundskola ska vara öppen för alla elever som har rätt till utbildning i förskoleklass och grundskola.¹ Detta innebär att skolan i mån av plats ska ta emot alla elever som söker sig dit.² Skollagen medger dock att de fristående skolorna kan begränsa sitt mottagande så att skolan bara tar emot elever i vissa årskurser, elever i behov av särskilt stöd eller elever som utbildningen är speciellt anpassad för.³

Om en fristående skola har fler sökande elever än antal platser behöver skolan göra ett urval. Urvalet ska göras på grunder som är förenliga med kravet på öppenhet så som det uttrycks i skollagen och som godkänns av Skolinspektionen, om inte annat följer av andra föreskrifter.⁴ Exempel på sådana urvalsgrunder är anmälningsdatum och syskonförtur enligt skollagens förarbeten och Skolinspektionens praxis.

Vad har Skolinspektionen genomfört en tillsyn av?

Skolinspektionen har genomfört en tillsyn av fristående skolenheters mottagande och urval av elever i förskoleklass och grundskola. Syftet har varit att bedöma om detta genomförs på ett sätt som är förenligt med skolförfattningarnas krav på öppenhet. Tillsynen har utgått från nedanstående frågeställningar:

1. Är förskoleklassen och grundskolan öppen för alla elever?
2. Sker urval till förskoleklassen och grundskolan på ett korrekt sätt?

---

¹ 9 kap. 17 § och 10 kap. 35 § skollagen

² Se prop. 2009/10:165 s. 743 och prop. 2015/16:184 s. 9

³ 9 kap. 17 § och 10 kap. 35 § skollagen

⁴ 9 kap. 18 § och 10 kap. 36 § skollagen

Tillsynen har omfattat 30 fristående skolor varav hälften tar emot elever från och med förskoleklassen. Sju av de 30 skolorna har tillstånd att använda färdighetsprov som grund för mottagande och urval från och med årskurs 4.

Viktigaste iakttagelserna

Det övergripande resultatet från tillsynen visar att:

Brister har konstaterats hos majoriteten av skolorna i tillsynen

Vid 24 av 30 skolor har Skolinspektionen påtalat brister i arbetet med mottagande och urval av elever. Huvuddelen av de brister som har konstaterats avser skolornas arbete med urval, då sådana brister påtalats vid 23 av 30 skolor i tillsynen. Bristerna handlar i flera fall om att skolorna i praktiken använder fler urvalsgrunder än de har informerat de sökande om, och att det därmed inte är tydligt vilka urvalsgrunder som tillämpas och i vilken ordning. Vid åtta skolor har Skolinspektionen konstaterat brister kopplade till skolornas arbete med mottagande, och hos sju av dessa finns även brister i arbetet med urval.

Bland de skolor som använder färdighetsprov har brister konstaterats hos samtliga

Sju skolor som har tillstånd att använda färdighetsprov som villkor för mottagande och grund för urval har ingått i tillsynen. Av dessa sju skolor har brister i arbetet med mottagande konstaterats hos sex av dem. Bristerna handlar exempelvis om att skolorna använder bedömningskriterier i färdighetsproven som saknar tydliga definitioner eller kopplingar till relevanta färdigheter i det ämne som färdighetsprovet avser. När färdighetsprov används som grund för urval får ingen annan urvalsgrund användas. Trots detta har Skolinspektionen konstaterat brister kopplade till arbetet med urval hos samtliga av de sju skolorna.

Flera skolor begär in information som inte får användas som grund för mottagande eller urval

Vid fler än hälften av skolorna används ansökningsformulär som efterfrågar mer information än vad som behövs för att besluta om mottagande och urval. Vanligt förekommande är att skolorna efterfrågar om eleven har ett annat modersmål än svenska samt kontaktuppgifter till nuvarande skola och lärare. Det förekommer också frågor om varför den sökande är intresserad av en plats på skolan samt frågor om tidigare specialpedagogiska insatser och behov av stöd. I tillsynen har det inte framkommit att den här typen av extra information har påverkat mottagandet eller urvalet vid någon av de aktuella skolorna. Samtidigt är det inte alltid som representanter för skolorna kan beskriva vad syftet är med att begära in denna extra information vid ansökan. Skolinspektionen ser också att det finns risker förknippade med att redan vid ansökan begära in uppgifter om eleverna som i praktiken inte behövs för att behandla ansökan. Exempelvis innebär begäran om sådan, för ändamålet, onödigt information att skolan har tillgång till uppgifter som på ett otillåtet sätt skulle kunna användas som underlag för beslut om vilka elever som ska erbjudas plats.

Arbetet med mottagande och urval framstår inte som ett prioriterat område

Det sammantagna resultatet är att brister i arbetet med mottagande och urval av elever i förskoleklass och grundskola har konstaterats hos en majoritet av skolorna i tillsynen. Utifrån resultatet av denna tillsyn framstår det som tydligt att arbetet med mottagande och urval inte har varit ett prioriterat område för rektorer och huvudmän vid flera av de utvalda skolorna. Det har till exempel förekommit att det inte varit klargjort inom skolan vad som gäller för mottagande och urval till skolenheten, eller att huvudmannen och skolan har haft olika uppfattningar om detta, vilket har medfört att informationen till potentiella sökande har varit otydlig.

Att det finns en tydlig ansvarsfördelning i processerna för mottagande och urval samt tydlig information till potentiella sökande om vad som gäller är samtidigt huvudmannens ansvar att säkerställa. Om alla sökande inte får rättvisande information om hur skolans urval går till kan konsekvensen bli att de i praktiken inte ges samma möjligheter att agera på det sätt som krävs för att ha möjlighet att få en plats vid skolan. Detta blir särskilt tydligt i de fall som skolorna använder urvalsgrunder som innebär någon form av förtur och det finns få platser kvar att fördela utifrån skolans andra urvalsgrunder när förtur väl getts, exempelvis till elever från skolenhetens förskoleklass eller via verksamhetsmässigt samband med andra skolenheter. Detta kan resultera i att det blir mycket svårt, ibland till och med omöjligt, för en elev att få plats på en viss skola om eleven inte tidigare har gått i den verksamhet vars elever ges förtur.

Brister i arbetet finns även hos skolor utan kö

Flera av bristerna som konstaterats i tillsynen kopplas till bristande tydlighet och transparens kring vilka urvalsgrunder som gäller och i vilken ordning de tillämpas. 15 av de 30 skolor som ingått i tillsynen har elever i kö och behöver göra ett urval bland de sökande. Bland de 15 skolorna finns fyra skolor med särskilt långa köer sett till antal elever i kö, exempelvis hade två av skolorna omkring 10 000 elever i kö vid tillsynens genomförande. I denna tillsyn har Skolinspektionen inte funnit att de brister som konstaterats i arbetet med urval har någon koppling till huruvida skolorna har elever i kö eller inte.

Inledning

Skolinspektionen har genomfört en tematisk tillsyn av fristående skolors mottagande och urval av elever i förskoleklass och grundskola. Syftet med tillsynen har varit att bedöma om detta sker på ett sätt som är förenligt med skolförfattningarnas krav på öppenhet. I det här avsnittet ger vi en kortfattad bakgrund till tillsynen och beskriver den problembild som finns kopplad till området. Därefter redogörs för den rättsliga regleringen, tillsynens frågeställningar och hur vi har gått tillväga för att besvara dem. Sist i inledningen förklaras centrala begrepp.

Bakgrund

Av skollagens inledande bestämmelser framgår det att alla, oavsett geografisk hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, som grundprincip ska ha lika tillgång till utbildning. Utbildningen inom skolväsendet ska också vara likvärdig inom varje skolform oavsett var i landet den anordnas.

Sedan 2015 har två offentliga utredningar genomförts, som båda har haft i uppdrag att utreda och lämna förslag som syftar till att öka likvärdigheten i den svenska skolan. Förändrade förutsättningar och principer för urval till fristående skolor är frågor som har behandlats inom ramen för båda utredningarna.⁵ Bland de urvalsgrunder som för närvarande är godkända för fristående skolor att använda har man i den allmänna debatten i synnerhet fokuserat på anmälningdatum, vanligen benämnt som kötid. Från flera av riksdagspartierna finns också förslag som syftar till att tydligare definiera om och i så fall hur denna urvalsgrund får användas.⁶

I dagsläget finns dock begränsad kunskap om hur mottagande och urval av elever i fristående skolor går till och hur arbetet med dessa processer förhåller sig till skollagen. Den kunskap som finns att tillgå baseras främst på ett antal tillsynsbeslut som Skolinspektionen har fattat samt några enstaka undersökningar inom området. Det finns inga föreskrifter för hur de urvalsgrunder som hittills är godkända ska användas. Några särskilda regler för hur ett ansökningsförfarande ska se ut, till exempel när och hur eller i vilken form en ansökan ska göras, saknas också på nationell nivå. Det innebär att det är upp till varje huvudman att utforma sina egna rutiner för detta.⁷ Samtidigt finns det flera indikationer på att mottagande och urval av elever i fristående skolor riskerar att inte alltid gå rätt till. Det kan till exempel handla om att det finns brister i skolornas tillämpning av urvalsgrunder, eller att vissa skolor nekar elever plats utifrån att eleverna bedöms ha vissa stödbehov som skolan behöver hantera. Mot bakgrund av den begränsade kunskapen på området och alla elevers rätt till lika tillgång till utbildning har Skolinspektionen genomfört denna tillsyn.

---

⁵ Samling för skolan – nationell strategi för kunskap och likvärdighet (SOU 2017:35) En mer likvärdig skola – minskad skolsegregation och förbättrad resurstilldelning (SOU 2020:28)

⁶ Nyman, J. (2021) "Allt fler vill stoppa kö för nyfödda till friskolor", *DN*, 10 oktober 2021

⁷ Det stämmer! Ökad transparens och mer lika villkor (SOU 2016:66) s. 147 och 151

Tillgången till information om urvalsgrunder är begränsad

I dagsläget saknas tillförlitlig information om vilka urvalsgrunder fristående skolor använder sig av och i vilken omfattning. En undersökning som genomfördes på uppdrag av Lärarförbundet och Lärarnas Riksförbund år 2020 tyder dock på att syskonförtur och anmälningsdatum verkar vara de två vanligaste urvalsgrunderna. I undersökningen ingick 190 grundskolor och av dessa använde sig cirka 90 procent av syskonförtur och/eller anmälningsdatum (en och samma skola kan använda flera urvalsgrunder). Efter det var verksamhetssamband och geografisk närhet de vanligaste urvalsgrunderna, cirka 20 respektive 10 procent av skolorna använde dessa. Den minst vanliga urvalsgrunden i den här undersökningen var färdighetsprov som cirka 3 procent av skolorna använde. 65 procent av skolorna i undersökningen hade fler sökande än antal platser och anmälningsdatum som en av sina urvalsgrunder. Hur lång den kö som bildas är varierar dock. Av de skolor som hade fler sökande än platser var det 12 procent som uppgav att kötiden för att få en plats på skolan var två till fyra år, och 10 procent som uppgav att kötiden var längre än så.⁸

Urvalet sker inte alltid på tydliga och tillåtna grunder

I sin tillsynsverksamhet har Skolinspektionen vid ett par tillfällen funnit att urvalet av elever till fristående skolor inte skett på ett korrekt sätt.⁹ Det har till exempel handlat om att en skola, utöver de av Skolinspektionen godkända urvalsgrunderna syskonförtur och anmälningsdatum, prioriterade elever av ett visst kön inför mottagande till förskoleklassen. Detta i syfte att åstadkomma en jämn könsfördelning i klassen ett visst läsår. I ett annat fall tillämpades rangordningen av urvalsgrunderna syskonförtur, förtur för barn som går i skolans förskola och anmälningsdatum inte alltid konsekvent, då huvudmannen valt att prioritera anmälningsdatum framför syskonförtur för vissa sökande. Att göra tillfälliga förändringar av i vilken ordning urvalsgrunderna tillämpas bedömdes utgöra en brist eftersom mottagnings- och urvalsprocessen måste vara transparent och förutsägbar. Huvudmannen och skolan måste därmed vara tydliga med vilka urvalsgrunder som gäller och i vilken ordning de tillämpas, så att förutsättningarna för att få en plats vid skolan är tydliga för intresserade vårdnadshavare och elever innan de skickar in sin ansökan.

Skolinspektionen har också avslagit ansökningar om att starta eller utöka fristående skolor, då de urvalsgrunder som huvudmannen velat använda inte har kunnat godtas.¹⁰ Det har till exempel handlat om att den sökande huvudmannen inte har visat att urvalsgrunderna kommer att användas på ett transparent och förutsägbart sätt, eller att huvudmannen har velat använda andra urvalsgrunder än de som tidigare godkänts av Skolinspektionen. I det senare fallet var bedömningen att de urvalsgrunder som huvudmannen ville använda inte kunde anses stå i

⁸ Lärarförbundet och Lärarnas Riksförbund (2020) *Det segregerade skolvalet: En rapport från Lärarförbundet och Lärarnas Riksförbund*.

⁹ Skolinspektionen (2016) Beslut 2016-02-24, Dnr 2014:3447; Skolinspektionen (2014) Beslut 2014-12-19, Dnr 2014:5496.

¹⁰ Skolinspektionen (2020) Beslut 2019-09-30, Dnr 2019:1220; Skolinspektionen (2017) Beslut 2017-06-30, Dnr 2017:1009

överensstämmelse med skollagens krav på öppenhet, och att det i tillämpningen av en av urvalsgrunderna också fanns en hög risk för godtycklighet.

Skolinspektionen har också återkommande avslagit ansökningar om att få använda färdighetsprov som villkor för antagning och grund för urval från och med årskurs 4.¹¹ Detta mot bakgrund av att de sökande huvudmännen inte tillräckligt tydligt har kunnat visa vad i utbildningens innehåll och inriktning som kräver att eleverna har särskilda färdigheter i ämnena bild, idrott och hälsa, musik eller slöjd, eller hur de färdigheter som huvudmannen avser testa i färdighetsproven går att koppla till ämnenas centrala innehåll och kunskapskrav enligt läroplanen. Det har också förekommit att de sökande huvudmännen inte har kunnat beskriva en godtagbar utformning av färdighetsproven, där det tydligt framgår hur färdigheterna kommer att provas och bedömas.

Elevers personliga egenskaper och behov av stöd kan påverka erbjudande om plats

Det har återkommande förekommit uppgifter i media om att mottagande och urval av elever till fristående skolor inte sker i enlighet med kravet på öppenhet. År 2013 sändes exempelvis ett reportage på SVT som pekade på att skolor var mer positiva till att ta emot en ambitiös flicka med goda studieresultat än en lika gammal pojke med låga studieresultat och som hamnat i dåligt sällskap.¹² År 2020 framkom det i flera tidningsartiklar uppgifter om att rektorer blivit uppringda av rektorer på andra skolor som velat "ta referenser" på elever som vill byta till deras skola.¹³ De uppringda rektorerna berättar att de fått frågor om hur eleven fungerar i skolan, i klassen och socialt med kompisar. Vissa av rektorerna berättar också att när rektorerna som ringer upp har fått veta att eleven som sökt sig till deras skola har vissa stödbehov har den lediga plats som funnits plötsligt dragits tillbaka. Enligt dessa medieuppgifter kommer samtalen från rektorer på både fristående och kommunala skolor.

Under 2020 publicerades vidare en forskningsstudie i vilken det framkom att elevers stödbehov skulle kunna spela roll för möjligheten att tas emot vid fristående skolor.¹⁴ I studien uppgavs fiktiva barn ha diagnosen adhd eller diabetes typ 1. Föräldrar till dessa barn och föräldrar till barn utan diagnos kontaktade i december 2019 över 2 000 skolor och efterfrågade information om möjligheterna för deras barn att få plats i förskoleklass inför höstterminen 2020. Resultaten visade att skillnaderna mellan barn med och utan diagnos var störst bland fristående skolor. I dessa fick 53 procent av barnen utan diagnos svar att de var välkomna att besöka skolan. Bland barn med adhd fick enbart 33 procent samma svar när deras föräldrar kontaktade en skola, medan 42 procent av barn med diabetes typ 1 blev inbjudna att besöka skolan.

¹¹ Skolinspektionen (2014) Beslut 2014-10-29, Dnr 2014:685; Skolinspektionen (2020) Beslut 2020-11-26 Dnr 2020:6006; Skolinspektionen (2021) Beslut 2021-02-12 Dnr 2020:5568

¹² Rensfeldt, G. (2013) UG-referens: En skola för alla, SVT, 31 oktober 2013

¹³ Kazmierska, N. (2020) "Larmet: skolor kräver referenser på 9-åringar", *Aftonbladet*, 13 juni 2020; Bromander, K. (2020) "Skolor begär referenser för att få rätt elever", *Arbetsvärlden*, 12 juni 2020; Hedman, E. (2020) "Rektorer tar referenser på barn – elever med behov nekas skolplats", *Skolvärlden*, 9 juni 2020.

¹⁴ Ahmed, A., Hammarstedt, Karlsson, K. (2020) *Do Swedish Schools Discriminate against Children with Disabilities?*, IFN Working Paper No. 1330, Stockholm: Institutet för näringslivsforskning.

Det finns också exempel på tillsynsbeslut där Skolinspektionen funnit att enskilda huvudmän felaktigt har villkorat mottagandet av elever med omfattande behov av särskilt stöd.¹⁵ Det har till exempel förekommit att fristående skolor som begränsat sitt mottagande till elever i behov av särskilt stöd har villkorat mottagandet med att hemkommunerna först måste bevilja tilläggsbelopp för eleverna. Det har också förekommit att elever som beviljats öppenvårdsinsatser av socialtjänsten har tagits emot före elever som stått i kö längre men som inte beviljats sådana insatser.

Den rättsliga regleringen

Den rättsliga reglering som ligger till grund för tillsynen sammanfattas här. Denna sammanfattning avser inte att ge en uttömmande bild av den rättsliga regleringen på området, utan har fokus på de delar som varit tillämpliga i denna tillsyn.

Fristående skolors mottagande av elever

När det gäller antagning av elever finns det tydliga skillnader i vilka regler som gäller för kommunala respektive fristående skolor. För kommunala grundskolor används inte begreppet antagning utan i skollagen talas om placering av elever. För fristående skolor används istället begreppet mottagande i skollagen, och där framgår det att varje fristående förskoleklass och grundskola ska vara öppen för alla elever med rätt till utbildning i dessa skolformer.¹⁶ Detta innebär att skolan i mån av plats ska ta emot alla elever som söker sig dit.¹⁷

De fristående grundskolorna får dock begränsa sitt mottagande så att skolan endast tar emot elever i vissa årskurser, elever i behov av särskilt stöd eller elever som utbildningen är speciellt anpassad för enligt särskilda föreskrifter från regeringen. För fristående förskoleklass gäller att mottagandet kan begränsas till elever i behov av särskilt stöd.¹⁸

Om en elev tas emot vid en fristående skola ska elevens hemkommun lämna bidrag till skolans huvudman. Bidraget består av ett grundbelopp och i vissa fall även av ett tilläggsbelopp, till exempel i de fall som eleven har ett omfattande behov av särskilt stöd. Tilläggsbeloppet för en elev i behov av särskilt stöd ska vara individuellt bestämt utifrån elevens behov. Hemkommunen kan dock neka att betala tilläggsbelopp för en elev i behov av särskilt stöd om betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter uppstår för kommunen. Huvudmannen för den fristående skolan behöver då inte ta emot eller ge fortsatt utbildning till eleven. För att huvudmannen ska ha rätt att neka en elev med omfattande stödbehov plats måste hemkommunen alltså först avslå ansökan om tilläggsbelopp med betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter som motivering.¹⁹

¹⁵ Skolinspektionen (2017) 2017-04-20, Dnr 2016:7388; Skolinspektionen (2021) Beslut 2021-05-24, Dnr 2020:8941. Se även HFD (2020) ref. 22

¹⁶ 9 kap. 17 § och 10 kap. 35 § skollagen

¹⁷ Se prop. 2009/10:165 s. 743 och prop. 2015/16:184 s. 9

¹⁸ 9 kap. 17 § och 10 kap. 35 § skollagen

¹⁹ 9 kap. 19–21 § och 10 kap. 37–39 § skollagen

Fristående skolors urval av elever

Om en fristående skola har fler sökande elever än antalet platser behöver skolan göra ett urval. Urvalet ska göras på grunder som är förenliga med kravet på öppenhet så som det uttrycks i skollagen och som godkänns av Skolinspektionen, om inte annat följer av andra föreskrifter.²⁰

I en situation där en skola har fler sökande än antal platser blir principerna för urval avgörande för om skolan ska anses vara öppen för alla. Som en följd av öppenhetskravet får bara sådana urvalsgrunder som inte sätter öppenheten ur spel tillämpas, exempelvis anmälningdatum, geografisk närhet och syskonförtur.²¹ För att urvalsgrunderna ska anses vara förenliga med öppenhetskravet ska de vara objektivt och sakligt grundade och inte stå i strid med skollagen och läroplanen. Utöver det ska mottagnings- och urvalsprocessen vara transparent, förutsägbar och rättssäker. Det innebär enligt Skolinspektionens praxis huvudsakligen att huvudmannen ska vara tydlig med vilka urvalsgrunder som används till skolenheten och i vilken ordningsföljd de används. Urvalsgrunderna måste också vara transparenta och förutsägbara för de sökande. Detta gäller också om huvudmannen skulle vilja ändra ordningsföljden eller vilka urvalsgrunder som används.²²

De urvalsgrunder som Skolinspektionen har ansett står i överensstämmelse med skollagens öppenhetskrav utifrån vad som framgår i förarbeten är

- anmälningdatum
- syskonförtur
- geografisk närhet
- förtur för de elever som går i skolenhetens tillhörande förskoleklass
- verksamhetsmässiga samband, exempelvis organisatoriska samband som innebär att en fristående förskola samutnyttjar lokaler eller personal med den aktuella skolan, eller pedagogiska samband som innebär att exempelvis Waldorf- eller montessoripedagogik tillämpas.

För fristående skolor saknas en motsvarighet till den bestämmelse som gäller för skolor med kommunal huvudman, som anger att en elev som tagits emot i förskoleklassen och ska fortsätta sin utbildning i grundskolan på samma skolenhet har rätt att gå kvar där.²³ För fristående skolor gäller istället bestämmelserna om mottagande och urval. Förskoleklassen och grundskolan är också två olika skolformer. För att öppenhetskravet inte ska åsidosättas behöver en fristående skola därför göra ett nytt urval vid övergången från förskoleklassen till grundskolan. Det är då möjligt att ge förtur till årskurs 1 för de elever som går i skolenhetens tillhörande förskoleklass eftersom det är en godkänd urvalsgrund.

---

²⁰ 9 kap. 18 § och 10 kap. 36 § skollagen

²¹ Prop. 1995/96:200 s. 42

²² Jfr prop. 2015/16:184 s. 10

²³ 10 kap. 31 § skollagen

Användning av tester och prov som grund för mottagande och urval

Tester och prov får som huvudregel inte utgöra villkor för antagning eller grund för urval till eller inom en skolenhet. De får inte heller utgöra villkor för fortsatt utbildning vid en skolenhet eller i den elevgrupp som eleven tillhör.²⁴

Det finns dock vissa undantag från denna huvudregel. Enligt skolförordningen får en huvudman som anordnar utbildning som kräver att eleverna har särskilda färdigheter i bild, idrott och hälsa, musik eller slöjd använda färdighetsprov från och med årskurs 7 som

- villkor för antagning till en viss skolenhet eller elevgrupp
- grund för urval till en viss skolenhet eller elevgrupp när det finns fler sökande än platser
- villkor för fortsatt utbildning vid en viss skolenhet eller elevgrupp.²⁵

Enligt samma förordning får Skolinspektionen efter ansökan besluta att en huvudman får använda färdighetsprov från och med årskurs 4 för ovanstående syften. Detta om det finns särskilda skäl med hänsyn till utbildningens innehåll och inriktning.²⁶ Särskilda skäl kan till exempel vara att det gäller en sedan länge pågående verksamhet och att färdighetsproven används på ett sätt som är förenligt med den praxis som accepteras av Skolinspektionen.²⁷ När färdighetsprov används som grund för urval till en viss skolenhet får ingen annan urvalsgrund användas.²⁸ Detta innebär att om färdighetsprov används som grund för urval kan skolan inte tillämpa ytterligare urvalsgrunder, till exempel anmälningsdatum eller syskonförtur.

Skolinspektionens praxis gällande färdighetsprov

Även vid användning av färdighetsprov ska mottagnings- och urvalsprocessen vara transparent, förutsägbar och rättssäker. Detta innebär enligt Skolinspektionens praxis i huvudsak följande.

Det ska tydligt framgå vilka färdigheter som prövas genom provet. De moment som ingår i provet ska mäta färdigheter som är kopplade till kunskapskraven i det ämne som provet avser. Det måste också finnas någon form av bedömningskriterium för respektive färdighet som prövas. Till exempel kan huvudmannen använda en bedömningsmatris där varje färdighet poängsätts. Om färdighetsprovet ska användas som villkor för antagning behöver huvudmannen före genomfört prov fastställa en lägsta godtagbar nivå av färdighet, till exempel i form av en poänggräns, som krävs för att en elev ska kunna erbjudas en plats. Huvudmannen behöver också ha beslutat hur många platser som ska tillsättas med färdighetsprovet samt i vilka årskurser detta kommer att ske. Om färdighetsprovet ska användas som grund för urval får ingen annan urvalsgrund användas. Detta innebär att huvudmannen med hjälp av färdighetsprovet behöver göra ett urval

²⁴ 9 kap. 6 § respektive 10 kap. 9 § skollagen. I dessa bestämmelser används begreppet antagning istället för placering eller mottagande. Av förarbetena till skollagen framgår det att det med antagning också avses mottagande och placering vid en skolenhet, se prop. 2009/165:10 s. 720 och 731

²⁵ 9 kap. 25 § skolförordningen (2011:185)

²⁶ 9 kap. 26 § skolförordningen (2011:185)

²⁷ Prop. 2009/165:10 s. 372

²⁸ 9 kap. 27 § skolförordningen (2011:185)

om det finns fler sökande än antal platser. Det kan till exempel vara att eleverna rangordnas utifrån poäng och att de med högst poäng erbjuds en plats, och att poängen från något eller några delmoment väger tyngre om två elever har samma totalpoäng.

Huvudmannen ska också informera vårdnadshavare och elever som söker till skolan om de förutsättningar som gäller för färdighetsprovet, det vill säga vilka färdigheter som provas, hur provet går till, hur urvalet kommer att göras, hur många platser som kommer att tillsättas och, om provet används som villkor för antagning, vilket resultat som minst måste uppnås på provet för att eleven ska kunna erbjudas en plats. Detta för att användningen av proven ska vara transparent, förutsägbar och rättssäker för de sökande. Av samma skäl ska skolan kunna informera eleven eller dennes vårdnadshavare om elevens resultat efter genomfört färdighetsprov, till exempel vilken poäng eleven fick på provet om skolan använder poängsättning i bedömningen av färdigheterna.

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna tillsyn har varit att bedöma om fristående skolors arbete med att ta emot elever i förskoleklass och grundskola genomförs på ett sätt som är förenligt med skolförfattningarnas krav på öppenhet. Tillsynen har utgått från nedanstående frågeställningar:

1. Är förskoleklassen och grundskolan öppen för alla elever?
2. Sker urval till förskoleklassen och grundskolan på ett korrekt sätt?

Till respektive frågeställning har Skolinspektionen formulerat ett antal bedömningspunkter utifrån skolförfattningarna. Dessa återfinns i bilaga 1.

Tillsynens genomförande

Tillsynen har omfattat totalt 30 fristående grundskolor. Hälften av skolorna har begränsat sitt mottagande av elever till vissa årskurser och hälften av skolorna tar emot elever från och med förskoleklassen och upp till och med grundskolans årskurs 9. Vid tillsynens genomförande hade 15 av de 30 skolorna elever i kö. Bland de 15 skolorna finns fyra skolor med särskilt långa köer sett till antal elever i kö, exempelvis hade två av skolorna omkring 10 000 elever i kö vid tillsynens genomförande.²⁹ Vidare har sju av de totalt 30 utvalda skolorna tillstånd från Skolinspektionen att använda färdighetsprov som villkor för antagning och grund för urval från och med årskurs 4. Flertalet av dessa sju skolor har fler sökande än antal lediga platser och behöver därmed göra ett urval bland de sökande, men eftersom mottagande och urval sker utifrån färdighetsprov är kötid inte relevant för dessa skolor.

Insamlingen av underlag har genomförts genom dokumentstudier och intervjuer. Skolinspektionen har i denna tillsyn, liksom i all sin verksamhet under coronapandemin, anpassat metoder och genomförande till den rådande

---

²⁹ De sju skolor i tillsynen som har tillstånd att använda färdighetsprov är inte inräknade i de 15 skolor som hade elever i kö vid tillsynens genomförande.

situationen. Samtliga intervjuer har genomförts digitalt eller via telefon under perioden maj till oktober 2021.

Inför intervjuerna med respektive skola har Skolinspektionen begärt in information från respektive huvudman, där de ombetts besvara ett antal frågor som relaterar till tillsynens frågeställningar. Intervjuer har bland annat genomförts med skolans rektor och, om en sådan funktion funnits, personal med särskilt ansvar för skolans arbete med mottagande och urval. Skolinspektionens bedömningar har redovisats i ett verksamhetsbeslut till respektive skola.

För en närmare beskrivning av urval och metod, se bilaga 2.

Begreppsförklaring

Öppenhetskravet syftar på de bestämmelser i skollagen som anger att den fristående förskoleklassen och grundskolan ska vara öppen för alla elever som har rätt till utbildning i dessa skolformer.

Mottagande syftar på den process där en fristående skola beslutar om en elev ska ges plats på skolan eller inte, sett till om skolan har begränsat sitt mottagande på något sätt och oberoende av om det finns fler sökande än antalet tillgängliga platser eller inte.

Urval syftar på den process där en fristående skola beslutar om eleven ska ges plats på skolan eller inte, om antalet sökande är större än antalet tillgängliga platser.

Urvalsgrunder syftar på de principer som en fristående skola använder sig av för att besluta vilka elever som ska ges plats på skolan om antalet sökande överstiger antalet tillgängliga platser. Exempel på tillåtna urvalsgrunder är anmälningdatum och syskonförtur.

Detta visar tillsynen

Majoriteten av skolorna i tillsynen har brister inom ett eller flera av de områden som bedömts. De flesta av bristerna avser skolornas arbete med urval av elever och handlar om att samtliga urvalsgrunder som i praktiken används av skolan inte har kommunicerats till platssökande vårdnadshavare och elever. Bland de skolor som har tillstånd att använda färdighetsprov har brister konstaterats hos samtliga gällande arbetet med urval, och hos alla utom en har också brister påtalats gällande användningen av proven som grund för mottagande.

I detta avsnitt presenteras den sammantagna bilden från tillsynsbesluten. Här redovisas vilka brister som påtalats i skolornas arbete med mottagande, och vilka brister som framkommit när urval av elever till förskoleklassen och grundskolan inte bedömts ske på ett korrekt sätt. Avslutningsvis redovisas några ytterligare iakttagelser som Skolinspektionen har gjort i samband med tillsynen.

Mottagande av elever

Sammantaget har brister i skolornas arbete med mottagande konstaterats hos 8 av 30 skolor. Vid två skolor har bristerna lett till att öppenhetskravet satts ur spel genom otillåtna begränsningar avseende vilka elever som tas emot vid skolan.

De andra sex skolorna, där brister har påtalats kopplat till arbetet med mottagande, har tillstånd från Skolinspektionen att använda färdighetsprov som villkor för antagning, det vill säga som villkor för att en elev ska tas emot vid skolan.³⁰ I dessa sex fall har Skolinspektionen funnit brister i transparens och förutsägbarhet i hur proven är utformade och används i mottagandeprocessen. Detta innebär att skolornas användning av proven som grund för mottagande inte i tillräcklig utsträckning präglas av den öppenhet som skollagen kräver.

Här redogörs mer ingående för de brister som påtalats gällande skolornas mottagande av elever.

Vissa elever erbjuds inte en plats förrän ett tilläggsbelopp har beviljats

I ett fall har det framkommit att en fristående skola som begränsat sitt mottagande till elever i behov av särskilt stöd har olika processer för mottagande beroende på om eleverna kommer från kommunen där skolan ligger eller inte. Om eleven kommer från en annan kommun än den som skolan ligger i, och skolans utredning av elevens stödbehov visar att eleven tillhör skolans målgrupp tas eleven emot direkt. Därefter sker en ansökan om tilläggsbelopp till elevens hemkommun.

Om eleven däremot kommer från kommunen där skolan ligger ser processen annorlunda ut. Om skolans utredning visar att eleven tillhör skolans målgrupp sker en ansökan om grundbelopp och tilläggsbelopp till kommunen, men eleven tas emot först efter att kommunen har beviljat ansökan om tilläggsbelopp. Om

---

³⁰ I skollagen används begreppet antagning istället för mottagande i de bestämmelser som avser användningen av tester och prov, se 9 kap. 6 § respektive 10 kap. 9 §. Av förarbetena till skollagen framgår det i anslutning till dessa bestämmelser att det med antagning också avses mottagande och placering vid en skolenhet. För att underlätta hänvisning används fortsättningsvis begreppet mottagande genomgående.

ansökan om tilläggsbelopp skulle nekas avvaktar skolan med att ta emot eleven till dess att kommunens beslut har överklagats och ansökan har bifallits. Förutsättningarna för att en elev som bedömts tillhöra skolans målgrupp ska erbjudas en plats på skolan varierar därmed beroende på vilken kommun eleven kommer från. Därtill blir inte enbart bedömningen av elevens behov av stöd avgörande för om eleven tas emot, utan i vissa fall också om hemkommunen beviljar tilläggsbelopp för eleven.

En huvudman får neka att ta emot eller ge fortsatt utbildning till en elev med omfattande behov av särskilt stöd, men detta först efter att hemkommunen har avslagit ansökan om tilläggsbelopp med betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter som motivering. Att avvakta med att ta emot en elev i väntan på beslut om tilläggsbelopp innebär att mottagandet villkoras med att ansökan om tilläggsbelopp beviljas, vilket inte är tillåtet.

Skolans information kan ge intryck av att skolan inte passar för alla elever

I ett fall har Skolinspektionen funnit att den information som skolan lämnar till de sökande under mottagandeprocessen leder till att skollagens öppenhetskrav åsidosätts. Representanter för den aktuella skolan har beskrivit att de, med intentionen att vara transparenta gentemot potentiella sökande, informerar vårdnadshavare och elever om att skolan har begränsade möjligheter att möta elever med vissa särskilda diagnoser och stödbehov. Detta utifrån att skolan har en annorlunda fysisk miljö och en särskild pedagogik. Att förmedla sådan information skulle kunna leda till att vissa vårdnadshavare avstår från att söka plats för sina barn på skolan eftersom de uppfattat att skolan inte kan tillgodose deras barns stödbehov. Även om någon elev formellt inte har nekats plats med hänvisning till att skolan inte kan tillgodose elevens stödbehov innebär detta agerande att elever i behov av stöd och deras vårdnadshavare inte behandlas likvärdigt jämfört med andra elever och vårdnadshavare gällande möjligheten att välja skola. Av skollagen framgår det också att om en elev är i behov av stöd i form av extra anpassningar eller särskilt stöd ska sådant stöd ges. Att förmedla information som exempelvis ger intryck av att elever behöver vara på ett visst sätt för att passa in på skolan riskerar att åsidosätta grundläggande krav på öppenhet och principen om elevers rätt till lika tillgång till utbildning. Att som i aktuellt fall informera om att skolan på grund av exempelvis sin miljö eller pedagogik inte kan möta elever i behov av stöd innebär att skolan ger de potentiella sökande en felaktig bild av möjligheten att få stöd, sett till de skyldigheter som huvudmannen och skolan har.

Färdighetsprov som villkor för mottagande

Hos 6 av de 7 skolor i tillsynen som har tillstånd att använda färdighetsprov från och med årskurs 4 har Skolinspektionen funnit brister kopplade till arbetet med mottagande. De brister som har identifierats handlar bland annat om att skolorna inte tillämpar en konsekvent nivå för vilket resultat en elev måste uppnå på färdighetsprovet för att kunna erbjudas en plats vid skolan. Skolinspektionen har också funnit att vissa bedömningskriterier som används brister i tydlighet kring vad som bedöms. Hos två av skolorna har Skolinspektionen identifierat samtliga tre typer av brister som beskrivs nedan.

Flera skolor har inte en fastställd lägstanivå för vilket resultat en elev måste uppnå på färdighetsprovet

Hos tre skolor har Skolinspektionen funnit att skolorna inte har en tydlig och konsekvent lägsta nivå av färdigheter som en elev måste uppvisa för att ha uppnått ett godkänt resultat på färdighetsprovet och därmed kunna tas emot vid skolan. Det kan till exempel handla om att skolan har en gräns för hur många poäng en elev som lägst måste uppnå på ett delprov eller på provet som helhet, men av olika anledningar sedan frångår den gränsen. Vid en skola beskriver lärarna som bedömer provet att skolan behöver fylla sina platser, och därför kan elever antas med en lägre poäng än den som skolan angivit som den lägsta och som lärarna helst skulle se att eleverna hade för att kunna tillgodogöra sig utbildningen. Ett liknande exempel finns från en annan skola, där det förekommit att elever med underkända färdighetsprov har erbjudits plats. Eleverna har då inte uppnått de poäng som krävs för att provet ska betraktas som godkänt, men den jury som bedömer proven har trots detta bedömt att eleverna kan fullfölja utbildningen.

Vid en skola har det framkommit att det helt saknas en gemensam definition eller en fastslagen poänggräns för vad som är ett godkänt prov. Samtidigt har skolan efter varje provomgång upprättat en lista över elever som står på reservplats om en ledig plats skulle uppstå. I beskedet om att eleven har tilldelats en sådan plats uttrycker skolan att eleven har gjort ett godkänt prov, men i tillsynen har det framkommit att vilka elever som ska tilldelas en reservplats är en bedömning som görs från fall till fall och inte utifrån några konkreta eller sakliga kriterier.

Otillräcklig information om antal tillgängliga platser leder till bristande transparens gentemot de sökande

Hos fyra skolor har Skolinspektionen funnit att skolorna inte ger de sökande tillräcklig information om hur många platser som skolan ska tillsätta för att mottagandeprocessen ska kunna sägas vara transparent och förutsägbar. Skolorna har på något sätt definierat hur många platser som ska tillsättas med hjälp av färdighetsprov. Exempelvis har en skola bestämt hur många platser som ska tillsättas inom skolans olika inriktningar och en gräns för hur många poäng som krävs för att ett färdighetsprov ska räknas som godkänt till respektive inriktning. I skolans information till potentiella sökande saknas samtidigt tydliga uppgifter om hur många platser som kan tillsättas och vilka poänggränser som gäller för den aktuella provomgången. Detta är information som är viktig att klargöra för att användningen av färdighetsprov som grund för mottagande ska vara transparent och förutsägbar för de sökande.

Det har också framkommit att två av skolorna först efter att färdighetsproven har genomförts bestämmer hur många elever som ska erbjudas en plats vid skolan. Vid den ena skolan har det förekommit att gränserna för vilket provresultat som krävs för att erbjudas en plats har nedjusterats utifrån resultaten vid det årets provomgång. Detta för att möjliggöra för skolan att fylla fler platser. Vid den andra skolan har det förekommit att skolan har gjort ett överintag ett enskilt läsår för att tre elever fått samma poäng på färdighetsprovet och skolan inte har kunnat avgöra vem som ska erbjudas en plats framför någon annan.

Vissa bedömningskriterier i färdighetsproven saknar en tydlig definition eller koppling till relevanta färdigheter

Hos tre skolor har Skolinspektionen funnit brister kopplade till vissa av de bedömningskriterier som används i skolornas färdighetsprov. Bristerna handlar om

att bedömningskriterierna inte tydligt kan kopplas till specifika färdigheter i det ämne som färdighetsprovet avser och att det inte är tydligt vad som beaktas i bedömningen av kriteriet.

Vid en av de tre skolorna har det framkommit att bedömningskriterier som innebär bedömningar av elevernas uttryck och tolkning ingår i skolans färdighetsprov i musik. Detta trots att Skolinspektionen avslagit tidigare ansökningar om att använda färdighetsprov vid den aktuella skolan, med anledning av att bedömning av "personligt uttryck/interpretation" inkluderats i utformningen av färdighetsprovet. Skolinspektionens bedömning var då att personligt uttryck/interpretation inte kunde anses vara särskilda färdigheter som utbildningen krävde, och att det fanns en risk att kriterierna skulle kunna leda till godtyckliga bedömningar vilket inte vore rättssäkert eller transparent för de sökande eleverna. Trots avslag har bedömningskriteriet alltså tillämpats vid den aktuella skolan.

Ett annat exempel är att kriteriet "helhet" ingår som ett av fem kriterier i färdighetsprovet vid en skola. Kriteriet har dock inte definierats på ett sätt som gör det tydligt vilka specifika färdigheter som prövas och bedöms i kriteriet, utan det har snarare använts som en sammanvägning av de andra kriterierna. En liknande brist har påtalats hos den tredje skolan, där det finns en variation och en otydlighet i beskrivningarna av vad som beaktas i bedömningen av ett kriterium som handlar om instrumentspel. I Skolinspektionens intervjuer har det till exempel framkommit att det inte bara är elevens färdighet eller skicklighet i att spela sitt instrument som är av betydelse för bedömningen, utan att sådant som elevens intresse och behov av att uttrycka sig på sitt instrument också beaktas i bedömningen. För elever som söker till vissa årskurser på skolan är momentet instrumentspel inte obligatoriskt. I tillsynen har det samtidigt framkommit att det inom skolan finns olika uppfattningar gällande om instrumentspel kan ge underlag till bedömningen av andra färdigheter som också bedöms och poängsätts i provet. Att instrumentspel kan ha betydelse för bedömningen även i de fall när det inte är obligatoriskt har i detta fall inte kommunicerats till de sökande.

Urval av elever

Sammantaget har brister i skolornas arbete med urval konstaterats hos 23 av 30 skolor. Bristerna handlar i flera fall om att skolorna i praktiken använder fler urvalsgrunder än de har informerat de sökande om. Det är därmed inte tydligt vilka urvalsgrunder som tillämpas och i vilken ordning. För de skolor som har tillstånd från Skolinspektionen att använda färdighetsprov från och med årskurs 4 har brister i arbetet med urval identifierats hos samtliga.

Här redogörs mer ingående för de brister som konstaterats gällande skolornas urval av elever.

Vanligt att skolor använder urvalsgrunden förskoleklassförtur utan att informera om detta

Skolinspektionen har i flera fall funnit att skolorna i praktiken använder fler urvalsgrunder än de informerar potentiella sökande om. I totalt 14 av 23 fall, där brister påtalats kopplat till arbetet med urval, består den identifierade bristen i att

skolorna i praktiken tillämpar förskoleklassförtur, samtidigt som huvudmannen inte har informerat om att denna urvalsgrund används. Av de 23 skolor i tillsynen som inte använder färdighetsprov som grund för urval har 19 skolor uppgett att syskonförtur är skolans första urvalsgrund, och vid 17 av de 19 skolorna har anmälningsdatum angetts som skolans andra urvalsgrund. I flera fall har huvudmannen publicerat information om vilka urvalsgrunder skolan använder på skolans webbplats, vilket då ofta har angetts vara syskonförtur följt av anmälningsdatum. I 14 fall har det dock inte framgått av denna information att förtur först ges till elever från skolans tillhörande förskoleklass.

Av tillsynen framgår det att en möjlig förklaring till att denna brist har identifierats hos nästintill alla skolor som tar emot elever från och med förskoleklassen är att förskoleklassen och grundskolan, som är två olika skolformer, tillhör samma skolenhet. Flertalet av skolorna har sitt största intag av nya elever i förskoleklassen och urvalet sker då utifrån de urvalsgrunder som skolan har angett, vilket i flera fall är syskonförtur följt av anmälningsdatum. Urvalsgrunderna tillämpas också vid intag av nya elever till grundskolan, om det finns utrymme för att ta emot ytterligare elever utöver de som gått i skolans förskoleklass, till exempel om några av dessa elever slutar eller om antalet platser utökas i grundskolans årskurser. Nästintill samtliga skolor i tillsynen som har anmälningsdatum som en av sina urvalsgrunder räknar tiden i kö från den tidpunkt som ansökan skedde, och de har inte satt några gränser för hur gammalt barnet måste vara för att kunna ställas i kö. Tre skolor har satt en sådan gräns, till exempel att första möjliga ansökningsdag är barnets ettårsdag.

Urvalsgrunden verksamhetsmässigt samband används med bristande transparens

I 4 av de 23 fall där Skolinspektionen har identifierat brister i arbetet med urval har Skolinspektionen funnit att skolorna ger förtur till elever som har gått på vissa förskolor eller andra grundskoleenheter. Samtidigt har informationen till potentiella sökande om att en sådan förtur ges varit mycket begränsad. Till exempel har det inte varit möjligt att få reda på att elever från en annan verksamhet ges förtur genom att titta på skolans hemsida, då information om att skolan tillämpar verksamhetsmässigt samband som urvalsgrund saknats. Ett sådant exempel rör en skola som tidigare varit en enhet som omfattat förskoleklass till och med årskurs 9 men som delats upp i två skolenheter, en för förskoleklass till och med årskurs 5 och en för årskurs 6 till och med 9. Skolenheten som omfattar årskurs 6–9 har ingått i tillsynen och när tillsynen genomfördes fanns endast information om att skolan tillämpade urvalsgrunderna syskonförtur och anmälningsdatum på skolans hemsida. Men i praktiken ges förtur till elever från den andra skolenheten vid övergången från årskurs 5 till 6. I intervjuerna med representanter för skolan framkommer det att avsaknaden av extern information om att skolan tillämpar verksamhetsmässigt samband beror på att informationen inte har uppdaterats utifrån att skolan nu delats upp i två skolenheter. I två fall har liknande brister framkommit fast i fråga om förtur för elever från vissa förskolor.

Urvalsgrunderna tillämpas inte alltid i den ordning som skolan angett

Vid fyra skolor har tillsynen visat att det funnits ytterligare brister utöver att skolornas information om sina urvalsgrunder inte har varit fullständig. Det har också framkommit att vissa av skolorna inte tillämpar urvalsgrunderna i samma ordning som de har informerat potentiella sökande om. Exempelvis har det framkommit att en skola som angett att den första urvalsgrunden är syskonförtur följt av verksamhetsmässigt samband och till sist anmälningdatum, inte har använt verksamhetsmässigt samband i situationer där det fanns fler syskon än antal lediga platser. Skolan har då valt att istället tillsätta platser utifrån skolans tredje urvalsgrund som är anmälningdatum. I ett annat fall har huvudmannen angett att skolans urvalsgrunder är anmälningdatum, syskonförtur och särskilda skäl, men inte tydliggjort i vilken ordning som urvalsgrunderna ska prioriteras. Vid en annan skola har det inte bestämts vilka urvalsgrunder som ska användas och i vilken ordning. I detta fall har representanter för skolan uppgett att de alltid har kunnat ta emot alla elever som sökt till skolan och därmed inte ställts inför situationen att ett urval behöver göras.

Färdighetsprov som grund för urval

När färdighetsprov används som grund för urval får ingen annan urvalsgrund tillämpas. Trots detta har Skolinspektionen identifierat brister hos samtliga 7 skolor i tillsynen som har tillstånd att använda färdighetsprov från och med årskurs 4. I flera fall handlar de identifierade bristerna om att skolorna använder ytterligare urvalsgrunder för att skilja elever åt som har samma poäng, men det har också förekommit att skolans information om vilka urvalsgrunder som tillämpas har varit motstridig.

Flera skolor har använt ytterligare urvalsgrunder, vilket inte är tillåtet

I tre fall har Skolinspektionen funnit att skolorna använder andra urvalsgrunder än färdighetsprov om flera elever har uppnått samma poäng på färdighetsprovet men skolan inte kan erbjuda alla en plats. Det har till exempel framkommit att skolor använder olika typer av lottning för att bestämma vilka elever som ska erbjudas plats i dessa fall. Ett annat exempel från en skola som använder färdighetsprov i musik är att vilka instrument som eleverna spelar kan ligga till grund för beslut om vilken elev som ska erbjudas en plats om flera elever har samma poäng på provet. Detta motiveras med att det i samhället i stort finns en brist på musiker som spelar vissa instrument och att skolan måste kunna driva sin ensembleverksamhet. Det saknas samtidigt tydlig information från skolans sida om att elevens val av instrument kan komma att påverka möjligheten att erbjudas en plats på skolan och utifrån vilka förutsättningar det kan bli aktuellt.

Hos två skolor har Skolinspektionen funnit att urvalet till skolenheterna har skett på olika grunder beroende på när under en och samma urvalsomgång som eleven erbjöds plats. I båda fallen har skolorna i väntan på beslut om tillstånd att använda färdighetsprov tillämpat urvalsgrunderna syskonförtur följt av anmälningdatum. När huvudmannen beviljades tillstånd övergick skolorna till att använda färdighetsprov som enda urvalsgrund. Då urvalsprocessen inte var avslutad när urvalsgrunderna ändrades har förändringen resulterat i att elever erbjudits plats på skolan inför läsåret 2021/2022 på olika grunder. Vid en annan skola har Skolinspektionen funnit att skolan på sin hemsida angett att om två elever har

samma poäng på färdighetsprovet kommer ett urval ske med hjälp av ytterligare urvalsgrunder, i första hand syskonförtur följt av geografisk närhet och till sist lottning. Enligt skolans huvudman har informationen om ytterligare urvalsgrunder på skolans hemsida varit felaktig, och anledningen till detta är att skolan har en gemensam hemsida med två andra skolor som har samma namn men andra tillstånd, rutiner och regler för urval.

Metoder för att göra urval mellan elever med samma poäng används inte alltid

Vid en skola har det framkommit att det finns ett sätt att rangordna eleverna om flera elever får samma poäng på provet och skolan behöver göra ett urval bland dessa elever. Färdighetsprovet består i detta fall av fem delar och det finns en rangordning där vissa delar väger tyngre om flera elever har samma poäng. Skolan har samtidigt inte i sin information om färdighetsproven till potentiella sökande varit tydlig med när urvalet kan gå till på detta sätt. Exempel på liknande upplägg för att kunna skilja på elever med samma poäng finns på ytterligare två skolor.

En annan skola har i sin ansökan om tillstånd att använda färdighetsprov beskrivit att om flera elever har samma totalpoäng på provet finns det tre färdigheter som bedöms i provet som väger tyngre. Summan av poängen för dessa tre färdigheter ska då användas för att göra ett urval mellan eleverna. I tillsynen har det däremot framkommit att skolan inte använder detta sätt om ett urval behöver göras mellan flera elever med samma poäng, utan istället tar hänsyn till andra aspekter som saknar koppling till elevernas resultat på färdighetsprovet.

Andra iakttagelser

Här redovisas slutligen några ytterligare iakttagelser som Skolinspektionen har gjort i samband med utredningarna av de skolor som ingått i tillsynen. Det handlar om att skolor, utan tydligt syfte, begär in extra information om eleverna i samband med att de ansöker om plats på skolan. Det sätt skolorna i den aktuella tillsynen har begärt in information på har inte visat sig strida mot skollagen. Att samla in information i samband med ansökan riskerar samtidigt att skapa otydlighet för de sökande om vad det är för urvalsgrunder som skolan använder sig av och det ökar därmed risken för att förfarandet både uppfattas som och blir rättsosäkert. Det finns också en risk att informationsinhämtningen leder till att de sökande blir tveksamma till eller väljer bort att söka till skolan.

Flera skolor begär in extra information om eleverna utan tydliga syften

I tillsynen har Skolinspektionen observerat att mer än hälften av skolorna har ansökningsformulär där information som inte får användas som grund för mottagande och urval efterfrågas om den elev som ansökan gäller. Exempelvis efterfrågar 11 av 30 skolor information om eleven har ett annat modersmål än svenska och om elevens nuvarande skola, till exempel i form av kontaktuppgifter till skolan och elevens nuvarande lärare. Det förekommer också ansökningsblanketter där det finns frågor om varför den sökande är intresserad av en plats på skolan, tidigare specialpedagogiska insatser och behov av stöd.

I intervjuer med företrädare för de aktuella skolorna framkommer det att en anledning till att extra information begärs in vid ansökan är att det underlättar skolornas planering i olika avseenden. Till exempel uppges det att tidig information om modersmål underlättar planeringen av skolans modersmålsundervisning, och att kontaktinformation till den tidigare skolan kan underlätta om det blir en sen överlämning från den tidigare skolan. Det är dock inte alltid som det finns ett tydligt syfte med att uppgifterna begärs in i samband med ansökan. Några av de intervjuade motiverar exempelvis att uppgifterna begärs in med att det är så det digitala systemet som skolan använder ser ut. Det framkommer också att det inte är alla sökande som besvarar frågorna då det är frivilligt att fylla i uppgifterna, och i några fall säger de intervjuade att frågorna lika gärna kan tas bort då skolan inte använder informationen.

Även hos de skolor som har utformat egna ansökningsformulär förekommer det att all information som begärs in inte används. De frågor som ställs kan handla om varför de sökande önskar en plats på skolan eller om eleven idrottar på fritiden och i så fall i vilken förening. I intervjuerna framkommer det att dessa frågor har funnits med under lång tid och att de tidigare fyllde ett syfte, men att uppgifterna idag inte är av betydelse. Till exempel beskriver en representant att frågorna har funnits med sedan skolan startade för drygt tio år sedan, och att tanken med frågorna då var att kunna se om det fanns ett genuint intresse hos de sökande för det som är skolans profil. Vidare beskrivs att svaren på frågorna inte registreras i skolans system för att hantera ansökningar och inte fyller någon funktion i skolans arbete med mottagande och urval.

Avslutande diskussion

Av skollagen framgår det att varje fristående förskoleklass och grundskola ska vara öppen för elever som har rätt till utbildning i dessa skolformer. Viktiga förutsättningar för att uppfylla detta krav på öppenhet är att alla vårdnadshavare och elever ges likvärdiga möjligheter att välja skola och att alla elever har likvärdiga möjligheter att tas emot på den skola de har valt. Detta kräver att det är tydligt, transparent och förutsägbart vad som gäller för att kunna få en plats vid en skola, och att urval sker utifrån sakliga och objektiva urvalsgrunder. Att mottagande- och urvalsarbetet präglas av denna öppenhet, tydlighet, transparens och förutsägbarhet är också viktigt sett till rätten till lika tillgång till utbildning och ur ett rättssäkerhetsperspektiv.

Kunskapen om hur mottagande och urval vid fristående skolor går till och hur arbetet med dessa processer förhåller sig till skollagen har tidigare varit begränsad. Samtidigt har det tidigare i Skolinspektionens tillsyn visat sig att skolor har begränsat sitt mottagande av elever på otillåtna sätt, och att urval inte alltid har skett utifrån tillåtna och tydligt kommunicerade urvalsgrunder. Skolinspektionen har också återkommande avslagit ansökningar om tillstånd att använda färdighetsprov som villkor för mottagande och grund för urval. Det har även förekommit uppgifter i media om att mottagande och urval av elever inte sker i enlighet med kravet på öppenhet.

Skolinspektionen ser sammantaget att en majoritet av skolorna i tillsynen uppvisar brister som innebär att skolornas mottagande och urval av elever inte präglas av den öppenhet som författningarna anger. Vid totalt 24 av 30 skolor har Skolinspektionen konstaterat brister kopplat till en eller båda av tillsynens frågeställningar.

Tydlighet i principerna för urval är centralt för att möta öppenhetskravet

Den information som skolor förmedlar till potentiella sökande om vilka förutsättningar som gäller för mottagande och urval är av central betydelse för att tillgodose öppenhetskravet och rätten till lika tillgång till utbildning. Detta eftersom informationen om vilka förutsättningar som gäller för att kunna få en plats på en fristående skola har stor betydelse för vårdnadshavares och elevers möjligheter att göra ett informerat val om att ansöka till en skola, och att göra detta val i rätt tid. Om alla sökande inte får rättvisande information om hur skolans urval går till kan konsekvensen bli att de i praktiken inte ges samma möjligheter att agera på det sätt som krävs för att ha möjlighet att få en plats vid skolan. Principerna för urval och tydligheten i vilka dessa är blir därmed också avgörande för om skolan ska kunna anses vara öppen för alla elever.

Vid åtta skolor har Skolinspektionen konstaterat brister som innebär att öppenhetskravet åsidosätts redan i skolans mottagandeprocess. Bristerna kan kopplas till hur skolorna har utformat och följer sina rutiner för mottagande, exempelvis gällande vilken information om förutsättningarna för skolans mottagande som ges till intresserade vårdnadshavare och elever. Majoriteten av de brister som har konstaterats i tillsynen avser dock skolornas arbete med urval.

Bristerna handlar i flera fall om att skolorna i praktiken använder fler urvalsgrunder än de som har kommunicerats utåt till potentiella sökande, och vilka urvalsgrunder som skolan faktiskt tillämpar och i vilken ordning är därmed inte tydligt och transparent gentemot de sökande.

Betydelsen av tydlighet och transparens gällande vilka urvalsgrunder som används blir särskilt tydlig i de fall som skolor använder urvalsgrunder som innebär någon form av förtur. I utredningarna i denna tillsyn finns exempel där skolorna har mycket få platser kvar att fördela utifrån skolans andra urvalsgrunder när förtur väl getts till exempelvis elever från skolenhetens förskoleklass eller via verksamhetsmässigt samband med andra skolenheter. Detta kan resultera i att det blir oerhört svårt, ibland till och med omöjligt, för en elev att få plats på en viss skola om eleven inte tidigare har gått i den verksamhet vars elever ges förtur. Om en skola inte säkerställer att alla sökande på lika villkor får kännedom om samtliga urvalsgrunder som skolan tillämpar kan det resultera i att skolorna åsidosätter såväl öppenhetskravet som rätten till lika tillgång till utbildning.

Brister i arbetet med urval saknar koppling till förekomsten av kö

15 av de 30 skolor som ingått i tillsynen har elever i kö och behöver göra ett urval bland de sökande. Skolinspektionen har inte funnit att de brister som konstaterats i arbetet med urval har någon koppling till huruvida skolan har elever i kö eller inte. Bland de skolor där brister påtalats finns både skolor med högt söktryck, där det är möjligt att ställa sig i kö vid födseln, och skolor som kan ta emot alla elever som söker sig till skolan. Bristerna kan istället kopplas till bristande tydlighet och transparens kring vilka urvalsgrunder som gäller och i vilken ordning de tillämpas. Det kan dock tilläggas att nästintill samtliga skolor i tillsynen som har anmälningsdatum som en av sina urvalsgrunder räknar kötiden från den tidpunkt som ansökan skedde, och de har inte satt några gränser för hur tidigt det är möjligt att ställa sig i kö. Detta innebär att en tidig ansökan som ger lång kötid blir fördelaktigt vid en urvalssituation. Endast tre skolor har satt en gräns för hur tidigt det är möjligt att anmäla sig till skolans kö, till exempel att första möjliga ansökningsdag är barnets ettårsdag. En sådan begränsning kan ge vårdnadshavare lite mer tid att ta till sig information inför val av skola, men innebär likväl att en tidig ansökan är av stor betydelse om skolan har ett högt söktryck.

Färdighetsprov ställer ytterligare krav på tydlighet och transparens

Av förarbetena till skollagen framgår det att färdighetsprov kan fylla en viktig funktion för mottagande och urval till utbildningar som kräver särskilda färdigheter och att proven har två konkreta syften. Det ena är att bedöma möjligheten för en elev att fullfölja en utbildning som kräver särskilda färdigheter, och det andra är att kunna göra ett urval när antalet sökande till utbildningen överstiger antalet platser.

Skolinspektionen får besluta att en huvudman får använda färdighetsprov från och med årskurs 4 om det finns särskilda skäl med hänsyn till utbildningens innehåll och inriktning. Särskilda skäl kan exempelvis vara att det gäller en sedan länge

pågående verksamhet och att färdighetsproven används på ett sätt som är förenligt med den praxis som accepteras av Skolinspektionen. Skolinspektionens praxis utgår från öppenhetskravet och att färdighetsprov ska användas på ett sätt som är rättssäkert för de sökande eleverna. Detta innebär att det behöver vara tydligt, transparent och förutsägbart för de sökande vad som gäller för att utifrån färdighetsprovet erbjudas en plats på skolan. Att det är tydligt vilka färdigheter som bedöms och vilken nivå av färdighet som krävs för att kunna erbjudas en plats är också av betydelse för att användningen av färdighetsprov ska fylla de syften som anges i förarbetena.

De brister som Skolinspektionen har konstaterat gällande användningen av färdighetsprov i denna tillsyn visar på vikten av att det är tydligt såväl inom skolan som gentemot potentiella sökande vilka färdigheter som provas och vilka förutsättningar som gäller för att en elev ska kunna erbjudas en plats. Risken är annars att aspekter som saknar koppling till de särskilda färdigheter som utbildningen kräver får inflytande på elevernas möjligheter att tas emot. Förutom att detta leder till bristande transparens och förutsägbarhet i mottagande- och urvalsprocessen faller också syftet med att använda färdighetsprov, eftersom bedömningen av de färdigheter som krävs med hänsyn till utbildningens innehåll och inriktning åsidosätts.

Information som inte behövs bör inte begäras in

I tillsynen har Skolinspektionen observerat att mer än hälften av skolorna har ansökningsformulär där mer information än vad som behövs för att administrera ansökan efterfrågas om eleven som ansökan gäller. I flera fall kan representanter för skolorna som begär in sådan information ange ett syfte med att uppgifterna begärs in, men nästintill lika ofta förekommer det att informationen inte begärs in med ett tydligt syfte.

I denna tillsyn har det inte framkommit att sådan extra information som begärs in har påverkat mottagandet eller urvalet av elever vid någon av de aktuella skolorna. Skolinspektionen ser samtidigt att det finns risker förknippat med att redan vid ansökan begära in uppgifter om eleverna som i praktiken inte behövs för att behandla ansökan och som inte får användas som grund för mottagande eller urval. Begäran om sådan, för ändamålet, onödig information innebär att skolan har tillgång till uppgifter som skulle kunna användas som underlag för beslut om vilka elever som ska erbjudas plats. En sådan användning skulle tydligt stå i strid med skollagens krav på att fristående skolor ska vara öppna för alla elever och att urval ska göras på grunder som är godkända och förenliga med kravet på öppenhet. Att efterfråga ovidkommande information om exempelvis särskilda behov eller varför den sökande är intresserad av en plats på skolan kan också ge de sökande intryck av att det är uppgifter som är av betydelse för ansökan och som är obligatoriska att lämna. Mot bakgrund av dessa risker och att det inte alltid finns ett tydligt syfte med att uppgifterna begärs in vill Skolinspektionen betona vikten av att endast begära in den information som är av betydelse för att skolorna ska kunna behandla ansökan om plats.

Huvudmännen behöver säkerställa att arbetet med mottagande och urval möter lagkraven

Det finns i dagsläget inga specifika regler för hur ett ansökningsförfarande till en skola ska se ut, till exempel när och hur eller i vilken form en ansökan ska göras. Det saknas också föreskrifter som närmare definierar hur de urvalsgrunder som fristående skolor får använda sig av ska tillämpas. Detta innebär att det är upp till varje huvudman att forma sina egna rutiner för hur skolans mottagande och urval ska gå till, inklusive att definiera hur de urvalsgrunder som skolan använder sig av ska tillämpas. Detta innebär att det vilar ett stort ansvar på huvudmannen att se till att processerna för mottagande och urval präglas av den öppenhet som skollagen föreskriver.

Utifrån resultatet av denna tillsyn framstår det som tydligt att arbetet med mottagande och urval inte har varit ett prioriterat område för rektorer och huvudmän. Av Skolinspektionens utredningar i tillsynen framgår det också att skolornas huvudmän inte alltid har en tydlig och framträdande roll i arbetet med mottagande och urval. Detta får till följd att huvudmännen inte fullt ut känner till hur skolans arbete med mottagande och urval går till och hur arbetet med dessa frågor har utvecklats över tid. I tillsynen har det till exempel förekommit att det inte varit klargjort inom skolan vad som gäller för mottagande och urval till skolenheten, eller att huvudmannen och skolan har haft olika uppfattningar om detta, vilket medfört en otydlighet i informationen till potentiella sökande. Skolinspektionens utredningar visar även att huvudmannens och rektorns roller i arbetet med färdighetsprov inte alltid är tydliga. Att det finns en tydlig ansvarsfördelning i processerna för mottagande och urval samt tydlig information till potentiella sökande om vad som gäller är ett ansvar som ligger på huvudmannen att säkerställa. Att huvudmannen tar sitt ansvar i detta avseende är en förutsättning för att processerna för mottagande och urval ska präglas av öppenhet och rättssäkerhet.

Mot bakgrund av tillsynens resultat vill Skolinspektionen avslutningsvis poängtera att arbetet med mottagande och urval kräver regelbunden översyn. Risker är annars överhängande att skolans beskrivning av hur arbetet med exempelvis urval går till inte stämmer överens med hur det ser ut i praktiken, och att skolan genom sin information eller sitt agerande riskerar att åsidosätta öppenhetskravet och rätten till lika tillgång till utbildning. I tillsynen har det vid ett flertal tillfällen framkommit att det är genom Skolinspektionens frågor som rektorer, särskilt ansvariga för mottagande och representanter för de enskilda huvudmännen har fått syn på hur skolans arbete kan uppfattas av utomstående. Genom att skolor och huvudmän försöker se sitt arbete med mottagande och urval och sin information om detta från de potentiella elevernas och vårdnadshavarnas perspektiv kan möjliga risker och brister i arbetet synliggöras och hanteras.

Referenser

Ahmed, A., Hammarstedt, M., Karlsson, K. (2020) *Do Swedish Schools Discriminate against Children with Disabilities?*, IFN Working Paper No. 1330, Stockholm: Institutet för näringslivsforskning.

Skollagen (2010:800)

Skolförordningen (2011:185)

SOU 2016:66. *Det stämmer! Ökad transparens och mer lika villkor*

SOU 2017:35. *Samling för skolan – nationell strategi för kunskap och likvärdighet*

SOU 2020:28. *En mer likvärdig skola – minskad skelsegregation och förbättrad resurstilldelning*

Läraryrket och Lärarnas Riksförbund (2020) *Det segregerade skolvalet: En rapport från Läraryrket och Lärarnas Riksförbund.*

Rensfeldt, G. (2013) UG-referens: En skola för alla, SVT, 31 oktober 2013

Kazmierska, N. (2020) "Larmet: skolor kräver referenser på 9-åringar", *Aftonbladet*, 13 juni 2020

Bromander, K. (2020) "Skolor begär 'referenser' för att få rätt elever", *Arbetsvärlden*, 12 juni 2020

Hedman, E. (2020) "Rektorer 'tar referenser' på barn – elever med behov nekade skolplats", *Skolvärlden*, 9 juni 2020

Nyman, J. (2021) "Allt fler vill stoppa kö för nyfödda till friskolor", *DN*, 10 oktober 2021

Proposition 1995/96:200. *Fristående skolor m.m.*

Proposition 2009/10:165. *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*

Proposition 2015/16:184. *Fler elever i fler skolor*

Högsta förvaltningsdomstolen HFD (2020) ref. 22

Skolinspektionen (2014) Beslut 2014-10-29, Dnr 2014:685

Skolinspektionen (2014) Beslut 2014-12-19, Dnr 2014:5496

Skolinspektionen (2016) Beslut 2016-02-24, Dnr 2014:3447

Skolinspektionen (2017) Beslut 2017-04-20, Dnr 2016:7388

Skolinspektionen (2017) Beslut 2017-06-30, Dnr 2017:1009

Skolinspektionen (2020) Beslut 2019-09-30, Dnr 2019:1220

Skolinspektionen (2020) Beslut 2020-11-26 Dnr 2020:6006

Skolinspektionen (2021) Beslut 2021-02-12, Dnr 2020:5568

Skolinspektionen (2021) Beslut 2021-05-24, Dnr 2020:8941

Bilagor

Bilaga 1: Tillsynens frågeställningar och bedömningspunkter

Frågeställning 1: Är den fristående skolan öppen för alla elever?

- 1.1. Den fristående förskoleklassen/grundskolan är öppen för alla elever som ska erbjudas utbildning i dessa skolformer. (9 kap. 17 och 21 §§, 10 kap. 35 och 39 §§ skollagen)
- 1.2. Tester och prov utgör inte villkor för antagning till eller inom en skolenhet eller för fortsatt utbildning vid en skolenhet eller i den elevgrupp som eleven tillhör. (9 kap. 6 och 6a §§ och 10 kap. 9 och 9a §§ skollagen; 9 kap. 25 och 26 §§ skolförordningen)

Frågeställning 2: Sker urval till förskoleklassen och grundskolan på ett korrekt sätt?

- 2.1 Om det inte finns plats för alla sökande till förskoleklassen/grundskolan görs urval på grunder som är förenliga med lagstiftningen och det som Skolinspektionen godkänner. (1 kap. 5 §, 9 kap. 18 §; 10 kap. 36 §, samt 2016:910)
- 2.2 Tester och prov utgör inte grund för urval till eller inom en skolenhet. (9 kap. 6 och 6a §§ och 10 kap. 9 och 9a §§ skollagen; 9 kap. 25 och 26 §§ skolförordningen)
- 2.3 När färdighetsprov används som grund för urval till en viss skolenhet används ingen annan urvalsgrund. (9 kap 6a § och 10 kap 9a § skollagen; 9 kap. 27 § skolförordningen)

Bilaga 2: Urval och genomförande

Den här tillsynen har genomförts med en kvalitativ metod och omfattar 30 fristående skolenheter. Nedan följer en beskrivning av urvalet av skolenheter till och genomförandet av tillsynen.

Urval

Tillsynen har omfattat 30 fristående grundskolor. Urvalet är gjort med hänsyn till att det ska innehålla en variation av skolenheter från olika kommungrupper och ge en inblick kring olika former av mottagningsystem. Därför har urvalet gjorts utifrån stratifierade grupper enligt nedan:

- 50 procent skolenheter där undervisning bedrivs från förskoleklassen.
- 50 procent skolenheter där undervisning bedrivs från årskurs 4.
- Cirka 20 procent av urvalet utgörs av skolenheter med en särskild profil och som har beviljats tillstånd att använda färdighetsprov som grund för urval till skolan från årskurs 4.

Sammansättningen av det slutliga urvalet framgår av nedanstående tabell. Innan urvalet fastställdes har det säkerställts att minst 50 procent av skolorna i urvalet har elever i kö. Detta har gjorts utifrån en bedömning av information på skolornas hemsidor.

Årskurser	Antal skolenheter
Förskoleklass och årskurs 1–9	15
Årskurs 4–9, 5–9, 6–9 eller 7–9	15
Totalt antal skolenheter i urvalet	30
varav skolenheter med tillstånd att använda färdighetsprov fr.o.m. årskurs 4	7

Genomförande

Insamlingen av underlag för bedömning har skett genom dokumentstudier och intervjuer. Tillsynen har genomförts under en period då Skolinspektionen, med hänsyn till coronapandemin, anpassat metoder och genomförande till den rådande situationen och samtliga intervjuer har därför genomförts digitalt eller via telefon. Inför de intervjuer som genomförts med respektive skolenhet har underlag inhämtats på följande sätt:

Dokumentstudier och intervjuer med vårdnadshavare

Innan Skolinspektionen tog kontakt med de utvalda skolorna studerades hemsidorna för samtliga skolor, i syfte att se om och i så fall hur skolorna informerar om vilka principer de tillämpar för mottagande och urval. Denna information sparades som ett underlag i utredningen av respektive skola.

Därefter kontaktade Skolinspektionen huvudmännen för de utvalda skolorna med en begäran om yttrande som skulle besvaras av huvudmannen eller skolans rektor.

Denna begäran har innehållit frågor om vilken information om skolans mottagande och urval som lämnas till vårdnadshavare och elever, vilka urvalsgrunder som tillämpas och hur de tillämpas, om besked om nekad plats förmedlas och i så fall hur och om skolan använder sig av färdighetsprov. Huvudmannen och rektorn har också uppmanats att bifoga eventuella rutinbeskrivningar, informationsmaterial, ansökningsblanketter och annat relevant material om sådant finns framtaget. Den information som har framkommit i svaret på begäran om yttrande har använts för att förbereda och fördjupa intervjuerna.

Om huvudmannen eller rektorn i sitt svar på begäran om yttrande har angett att skolan har gjort ett urval av elever inför läsåret 2021/2022 har de uppmanats att bifoga kontaktuppgifter till sex till åtta vårdnadshavare vars barn inte erbjudits en plats på skolan. I de fall som kontaktuppgifter till tillräckligt många vårdnadshavare lämnats för att möjliggöra ett urval och anonymisering av utsagorna har intervjuer med två till tre vårdnadshavare genomförts före intervjuerna med respektive skola. Syftet med dessa intervjuer har varit att inhämta ytterligare underlag om skolans mottagande- och urvalsprocesser, till exempel vilken information som lämnats till vårdnadshavare, hur eventuella informationsmöten har gått till och om och i så fall hur skolan meddelat att eleven inte erbjudits plats på skolan. Intervjuerna har genomförts via telefon av en utredare som också fört anteckningar under tiden.

Intervjuer med respondenter på utvalda skolenheter

Intervjuer har genomförts med skolenhetens rektor och, om en sådan funktion funnits, personal med särskilt ansvar för arbetet kopplat till mottagande och urval. För de skolenheter som har tillstånd att använda färdighetsprov för antagning och urval fr.o.m. årskurs 4 har också intervjuer genomförts med lärare eller annan personal som har kännedom om skolans tillämpning av färdighetsprov, samt en eller flera gruppintervjuer med elever i den årskurs eller de årskurser där skolenheten regelbundet tar emot ett stort antal nya elever.

Intervjuerna har skett på distans genom videomöte eller per telefon under perioden maj till oktober 2021. I regel har intervjuerna genomförts av två utredare, och vid intervjuerna har de haft ett intervjustöd med frågor att utgå från. En utredare har fört anteckningar under intervjuerna, och efter att alla intervjuer genomförts har ansvarig utredare sammanställt ett protokoll som skickats till skolans huvudman för att ge huvudmannen möjlighet att lämna synpunkter på eventuella faktafel i protokollet. I de fall som intervjuer med vårdnadshavare genomförts enligt ovan inkluderades de anonymiserade utsagorna från dessa intervjuer också i protokollet.

Efter intervjuerna

Det underlag som inhämtats inför intervjuerna, det kommunicerade protokollet och eventuella synpunkter på det har legat till grund för ett verksamhetsbeslut till respektive skola. Efter att beslutet har skickats till skolan och huvudmannen, har en muntlig återkoppling av beslutet erbjudits. Syftet med den muntliga återkopplingen har varit att vid behov förtydliga de bedömningar som Skolinspektionen gjort och att besvara eventuella frågor om beslutet.

En fördjupad analys av det samlade underlaget från alla skolor i tillsynen har utgjort underlag för de resultat och de iakttagelser som presenteras i denna rapport.

Bilaga 3: Skolenheter i urvalet

Skolenhetens namn	Huvudman
Bergtallens skola årskurs 7–9	Villberga Familjecenter Aktiebolag
Campus Manilla F–9	Campus Manilla Utbildning AB
Carlssons skola	Föreningen för Carlssons skola
Centrina Lindholmen 6–9	Vindseglet AB
Entréskolan Enköping	AmiSgo AB
Entréskolan Stockholm	AmiSgo AB
Franska skolan/Ecole française	Stiftelsen Franska skolan
Fredrikshovs slotts skola	Stiftelsen Carpe Diem
Friskolan Piggelinen	Friskolan Panea AB
Fryxellska skolan	Stiftelsen Fryx
Galären Rosenholm	AcadeMedia Fria Grundskolor AB
Hosiannaskolan F–9	Stiftelsen Nordanstigs kristna center
Internationella Engelska skolan Nacka	Internationella Engelska skolan i Sverige AB
Jensen Grundskola Örebro 6–9	Jensen Education college AB
Jönsbergsska Idrottsskolan Norrköping	Jönsbergsska Idrottsskolan Norrköping AB
Kunskapsskolan Varberg 4–9	Kunskapsskolan i Sverige Aktiebolag
Lilla Kulturama	Medborgarskolan Stockholmsregionen
Montessoriskolan Casa	Stiftelsen Casa dei Bambini
Musikskolan Lilla Akademien	Musikskolan Lilla Akademien AB
Nils Holgerssonskolan	Föräldrakooperativet Nils Holgerssonskolan Ekonomisk förening
Noblaskolan Solna	Pyslingen förskolor och skolor AB
Nova Montessoriskola åk 6–9	Montenova Montessoriskola ekonomisk förening
Pops Academy Östermalm	Pops Academy AB
Rosholmen Education Academy	Rosholmen Education Academy AB
Solviksskolan F–9	Stödföreningen för Solviksskolan
Stegehus Waldorfskola årskurs 5–9	Stiftelsen Steget
Thea Privata Grundskola Linköping årskurs 6–9	Theduction AB
Thoren Framtid Vargen 4–9	Thoren Framtid AB
Wallbergsskolan	Wallbergsskolans Ideella förening
Umeå Waldorfskola F–9	Stiftelsen Umeå Waldorfskola